'आज रमिता छ' उपन्यासमा विसङ्गतिवाद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
कुसुम गौतम
नेपाली केन्द्रीयविभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७०

‘आज रमिता छ’ उपन्यासमा विसङ्गतिवाद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनकालागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
कुसुम गौतम
नेपाली केन्द्रीयविभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०७०

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवनविश्वविद्यायल, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीयविभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकाविद्यार्थी श्री कुसुमगौतमले**'आज रमिता छ' उपन्यासमा विसङ्गतिवाद** शीर्षकको शोधपत्र मेरानिर्देशनमातयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुतशोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यकमूल्याङ्कनकालागित्रिभुवनविश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीयविभाग, कीर्तिपुर समक्षसिफारिस गर्दछु ।

मिति :२०७०/०४/२४

....

(शोधनिर्देशक)

सहप्रा.डा. लक्ष्मणप्रसादगौतम

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीयविभागका छात्रकुसुमगौतमले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकोदसौँपत्रको प्रयोजनकालागितयार पार्नुभएको**'आजरमिता छ'उपन्यासमाविसङ्गतिवाद**शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

१. **प्रा.डा. देवीप्रसादगौतम** ....

(विभागीय प्रमुख)

२. **सहप्रा.डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम** ....

(शोधनिर्देशक)

३. **उपप्रा. गोपालप्रसाद गैरे** ....

(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७०/०४/२७

कृतज्ञताज्ञापन

'आज रमिता छ' उपन्यासमाविसङ्गतिवादशीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेको हुँ । यस कार्यमा मलाई सहयोग गर्नुहुने महानुभावहरू तथा संस्थालाई मेरो तर्फबाट कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

इन्द्रबहादुर राई प्रयोगशील साहित्यकार भएकाले उनका साहित्यिक रचनामा प्रयोगशीलता पाइन्छ । राईले 'आज रमिता छ' उपन्यासमा पनि पूर्ववर्ती नेपाली उपन्यास लेखन परम्पराप्रति विद्रोह गर्दै नवीन शैली शिल्पको प्रयोग गरेका छन् । प्रयोगशील उपन्यास अध्ययनतर्फ मेरो रुचि भएको हुँदा मैले यो शोधकार्य सम्पन्न गरेको हुँ ।

प्रस्तुत शोधपत्र मैले मेरा श्रद्धेय गुरु डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतमको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । उहाँले आफ्नो कार्य व्यस्तताका बीचबाट छुट्याउनुभएको समय मेरालागि अत्यन्त मूल्यवान् सावित भएको छ । प्राज्ञिक निर्देशन, अमूल्य सरसल्लाह एवम् उचित मार्गनिर्देशन गरी शोधपत्र तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने मेरा शोधनिर्देशक गुरुप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुखडा. देवीप्रसाद गौतम एवम् नेपाली केन्द्रीय विभाग परिवारप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

यस सन्दर्भमा सामग्री व्यवस्थापन गरी सहयोग गर्ने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपाली केन्द्रीय विभागको विभागीय पुस्तकालय, प्रज्ञा पुस्तकालय लगायत विभिन्न प्रकाशन गृहलाई सम्झन चाहन्छु । शोधपत्र तयार गर्दा ज-जसकासमालोचनात्मक कृतिहरू एवम् फुटकर लेखहरू परेका छन् उहाँहरू पनि स्मरणीय हुनुहुन्छ ।

शोधपत्र तयार गर्दा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुनेश्रद्धेय गुरुवर्ग, सहपाठी साथी तथा मित्रहरूलाई सम्झन चाहन्छु ।

अन्तमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७०/०४/२२

....

कुसुम गौतम
नेपाली केन्द्रीयविभाग
कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय १-७

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्याकथन १

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधकार्यको औचित्य, उपयोगिता र महत्व ५

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ६

१.७शोधविधि ६

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ७

दोस्रो परिच्छेद

विसङ्गतिवादको सैद्धान्तिक परिचय ८-२४

२.१ विसङ्गतिवादशब्दको व्युत्पादन र अर्थ ८

२.२ विसङ्गतिवादको परिभाषा ९

२.३ विसङ्गतिवादको प्रारम्भ र विकास ११

२.४ विसङ्गतिवादकाआधारभूतमान्यता १५

२.५ विसङ्गतिवादको अस्तित्ववादसँग सम्बन्ध १८

२.६ विसङ्गतिवादको अन्यवादसँग सम्बन्ध १९

२.६.१ विसङ्गतिवादसँग सह-सम्बन्ध रहेकावादहरु २०

२.६.१.१ विसङ्गतिवाद र स्वच्छन्दतावाद २०

२.६.१.२ विसङ्गतिवाद र यथार्थवाद २०

२.६.१.३ विसङ्गतिवाद र अतियथार्थवाद २१

२.६.१.४ विसङ्गतिवाद र शून्यवाद २१

२.६.२ विसङ्गतिवादसँग व्यतिरेक सम्बन्ध रहेकावादहरु २२

२.६.२.१ विसङ्गतिवाद र परिष्कारवाद २२

२.६.२.२ विसङ्गतिवाद र उत्तरआधुनिकतावाद २३

२.७ निष्कर्ष २४

तेस्रो परिच्छेद

विसङ्गतिवादी नेपालीउपन्यास परम्परा २५-३१

३.१ पृष्ठभूमि २५

३.२ नेपालीउपन्यासमाविसङ्गतिवादीप्रवृत्ति २५

३.३ निष्कर्ष ३१

चौथो परिच्छेद

'आज रमिताछ' उपन्यासमाविसङ्गतिवादको प्रयोग ३२-१०१

४.१ विषयपरिचय ३२

४.२ 'आज रमिता छ'उपन्यासको विसङ्गतिपरक अध्ययन ३७

४.२.१ संरचनात्मकपक्षमाविसङ्गति ३७

४.२.२ कथावस्तुमाविसङ्गति ३९

४.२.३ पात्रमाविसङ्गति ५२

४.२.३.१ जनकपात्रमाविसङ्गति ५५

४.२.३.२ भूदेव पात्रमाविसङ्गति ५७

४.२.३.३ रविपात्रमाविसङ्गति ५८

४.२.३.४ एम्.के. पात्रमाविसङ्गति ५९

४.२.३.५ सीतापात्रमाविसङ्गति ६१

४.२.३.६ बाबुनीपात्रमाविसङ्गति ६१

४.२.३.७यमुनापात्रमाविसङ्गति ६२

४.२.३.८ दा,नामग्येल पात्रमाविसङ्गति ६२

४.२.३.९ जयविलास पात्रमाविसङ्गति ६३

४.२.३.१० वीरमानपात्रमाविसङ्गति ६३

४.२.३.११ धर्मप्रसादपात्रमाविसङ्गति ६३

४.२.३.१२अन्यपात्रमाविसङ्गति ६४

४.२.४परिवेशमाविसङ्गति ६४

४.२.५ कथ्यवाभाव (विषयवस्तु) माविसङ्गति ६५

४.२.६ संवादमाविसङ्गति ६६

४.२.७शीर्षकमाविसङ्गति ७०
४.२.८विसङ्गतिवादकाप्रमुखसैद्धान्तिक मान्यताकाआधारमा'आज रमिता छ' उपन्यासको विश्लेषण ७१
४.२.८.१ जीवनको निस्सारता, निरर्थकता, व्यर्थता र शून्यता ७१
४.२.८.२निराशावादीजीवनदृष्टि र जीवनको विसङ्गतिको चित्रण ७५
४.२.८.३अनिच्छापूर्वक नै मान्छेको जन्म र मृत्यु हुन्छ भन्ने धारणा ७८
४.२.९ भाषिकप्रयोगमाविसङ्गति ८०
४.२.९.१ विचलन ८०
४.२.९.१.१ कोशीयविचलन ८१
४.२.९.१.२ व्याकरणिक विचलन ८४
(क) लिङ्गविचलन ८४
(ख) वचनविचलन ८५
(ग) पदक्रमविचलन ८६
(घ) क्रियाविचलन ८८
(ङ) आदर विचलन ८९
४.२.९.१.३ आर्थी विचलन ९०
४.२.९.१.४ भाषिकागतविचलन ९५
४.२.९.१.५ प्रयुक्तिविचलन ९६
४.२.९.१.६ लेखिमविचलन ९७
४.२.९.२ समानान्तरता ९८
४.३निष्कर्ष ९९

पाँचौं परिच्छेद

उपसंहार **१०२-१०८**

सन्दर्भसामग्री सूची **१०९-११२**